

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 4 września 2015 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi, w sprawie z powództwa (...) Spółki Akcyjnej w G. przeciwko A. M. (1) o zapłatę, uchylił w całości swój wyrok zaoczny z dnia 6 października 2014 r. wydany w sprawie o sygn. VIII C 1137/14 oraz oddalił powództwo w całości (pkt 1.), a ponadto zasądził od strony powodowej na rzecz pozwanej koszty procesu w wysokości 738 zł (pkt 2.).

W uzasadnieniu powyższego wyroku Sąd Rejonowy wskazał, że firma (...) w zakresie swojej statutowej działalności zajmuje się udzielaniem pożyczek. Do powodowej firmy wpłynął wniosek o udzielenie pożyczki, w którym jako wnioskodawczyni widniała A. M. (2) zameldowana w Ł. przy ul. (...), a zamieszkała na ul. (...) w Ł.. Dnia 2 października 2012 r. doszło do zawarcia umowy pożyczki nr (...), nr ID (...), przy czym w umowie odnotowano, że pożyczkobiorcą jest A. M. (2) zam. w Ł. przy ul. (...). Jednocześnie A. M. (2) upoważniła pożyczkodawcę do pozyskania danych z Biura (...). Przy wypełnianiu stosownych rubryk podano, że konsumentka A. M. (2) zamieszkuje przy ul. (...) w Ł., a jej zameldowanie znajduje się na ul. (...) w Ł..

Dodatkowo przedmiotowa pożyczka została zabezpieczona wekslowo poprzez wystawienie weksła własnego in blanco. Wedle sporządzonej przez stronę deklaracji wekslowej brak terminowej spłaty należności rodził po stronie pożyczkodawcy uprawnienie do wypełnienia weksła w każdym czasie, na sumę wekslową odpowiadającą aktualnemu zadłużeniu z umowy pożyczki. Oprócz tego koniecznym było zawiadomienie pożyczkobiorcy o wypełnieniu weksła listem poleconym najpóźniej na 7 dni przed terminem płatności weksła.

Dnia 28 grudnia 2012 r. powodowa firma wystosowała do A. M. (2) ostateczne wezwanie do zapłaty, zaś w dniu 30 stycznia 2013 r. przesłała pozwanej pismo z wypowiedzeniem umowy pożyczki. Obie przesyłki skierowano na adres Ł. ul. (...).

Kolejna korespondencja tym razem zawierająca wezwanie do wykupu weksła wypełnionego w dniu 14 lutego 2013 r. na kwotę 4.529,16 zł wraz z kserokopią weksła i deklaracji, została wysłana na ten sam adres.

Dochodzona przez stronę powodową należność nie została uregulowana przez pozwaną.

Na płaszczyźnie merytorycznej Sąd I instancji stwierdził, iż powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie, z racji jego przedwczesności. Wyrażone przez Sąd zapatrywanie sprowadzało się do tego, że weksel własny będący w dyspozycji powódki nie został pozwanej przedstawiony do zapłaty, ponieważ wezwanie do wykupu weksła zostało wysłane na niewłaściwy adres, gdzie pozwana nie zamieszkiwała. W dalszej kolejności Sąd zbadał charakter prawny długu wekslowego oraz prześledził w tym zakresie unormowania prawa wekslowego, dochodząc do przekonania, że przejawiona przez wierzyciela wekslowego aktywność, mającą w założeniu stanowić wykonanie ciężącego na nim obowiązku, pozostawała prawnie obojętna, co skutkowało niemożnością wyciągnięcia konsekwencji wobec niepowiadomionego dłużnika wekslowego, który weksła nie wykupił. Sąd stwierdził ponadto, iż nie było potrzeby kontynuowania postępowania dowodowego odnośnie zgłaszanych przez pozwaną wątpliwości, co do bytu prawnego zobowiązania podstawowego (z pożyczki) i zobowiązania wekslowego, gdyż wobec ujawnienia braku przedstawienia pozwanej weksła do zapłaty, powództwo tak czy inaczej podlegało oddaleniu.

Powyższy wyrok w całości zaskarżyła (...) S.A., stawiając w wywiedzionej apelacji następujące zarzuty:

1. naruszenie prawa materialnego:

a) art. 38 prawa wekslowego poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że roszczenie z weksła nieprzedstawionego do zapłaty jest niewymagalne, pomimo tego, że powyższy przepis nie formułuje konsekwencji prawnych, wynikających z braku przedstawienia weksła do zapłaty, a co za tym idzie Sąd I Instancji powinien prawidłowo stwierdzić, iż omieszkanie czynności wymienionej w art. 38 (nieprzedstawienie weksła własnego do

zapłaty) nie zwalnia wystawcy od zapłaty sumy wekslowej (por. wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 sierpnia 2004 r. III CK 316/03);

b) art. 38 prawa wekslowego poprzez jego błędną wykładnię i stwierdzenie że powód nie przedstawił weksla do zapłaty, gdy weksel był przedstawiony do zapłaty w miejscu jego płatności tj. w siedzibie powoda w G. co zostało wskazane w wezwaniu do wykupu weksla, a wymóg okazania „do oczu” wystawcy, a wystarczające jest w tej mierze stworzenie wystawcy weksla własnego przez posiadacza weksla realnej możliwości zapoznania się z oryginałem weksla w miejscu jego płatności (por. wyrok Sądu Najwyższego Izba Cywilna z dnia 31 marca 2006 r. (...)), a także pominięcie, iż przedstawienie weksla w rozumieniu art. 38 prawa wekslowego może nastąpić również w postępowaniu sądowym, gdyż złożenie w nim weksla umożliwia dłużnikowi uzyskanie takich samych informacji jak okazanie mu weksla przez jego posiadacza (por. Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 30 czerwca 2010 r. V CSK 461/09);

2. naruszenie przepisów postępowania mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia, a mianowicie:

a) art. 187 § 1 k.p.c. w zw. z art. 495 § 2 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, a przez to pominięcie, że w treści pozwu powód przytoczył okoliczności związane z zawarciem umowy pożyczki pomiędzy stronami, na której zabezpieczenie został wystawiony weksel in blanco, a także załączył do pozwu powyższą umowę pożyczki, a co za tym idzie powodowało to konieczność rozpoznania sprawy przez Sąd I Instancji w płaszczyźnie nie tylko prawa wekslowego ale również stosunku podstawowego (por. wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25 kwietnia 2013 r. VCSK 233/12);

b) art. 232 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. oraz z art. 46 ust 2 prawa wekslowego poprzez uznanie, że to powód był zobowiązany do wykazania przedstawienia weksla do zapłaty, podczas gdy faktycznie w przypadku weksla z klauzulą bez protestu dowód niezachowania terminu przedstawienia weksla ciąży na tym, kto się na tę okoliczność powołuje wobec posiadacza, a co za tym idzie w niniejszej sprawie ciężar ten ciążył na pozwanej (por. wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 12 maja 2005 r. V CK 588/04);

c) art. 227 k.p.c. w zw. z art. 232 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, a przez to brak przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie mającym istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, w tym pominięcie dowodu w postaci umowy pożyczki z dnia 2 października 2012 r., a także oddalenie wniosku dowodowego powoda o dopuszczenie w charakterze świadka R. S..

Przy tak sformułowanych zarzutach strona skarżąca przede wszystkim wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kwoty 4.529,16 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 26 lutego 2013 r. do dnia zapłaty oraz obciążenie pozwanej kosztami postępowania odwoławczego. Z kolei wniosek ewentualny sprowadzał się do uchylecia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację pozwana wniosła o jej oddalenie oraz o orzeczenie o nieopłaconych kosztach pomocy prawnej świadczonej z urzędu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się o tyle zasadna, że skutkowałą uchyleciem zaskarżonego wyroku.

Zaskarżone orzeczenie, w ocenie Sądu Okręgowego, nie poddaje się do weryfikacji w toku instancji. Zapadłe rozstrzygnięcie, mimo wewnętrznej spójności, nie może się ostać w obrocie prawnym, a to dlatego że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Pojęcie "istoty sprawy", o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialno-prawnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że do nie rozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie Sądu I instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy. W szczególności chodzi zaś tutaj o różnego rodzaju zaniedbania, które w ogólnym rozrachunku polegają na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo pominięciu merytorycznych zarzutów stron przy jednoczesnym bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje

przesłanka materialno-prawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. wyrok SN z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315; postanowienia SN z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, opubl. OSNC Nr 1/1999 poz. 22; z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, opubl. baza prawna LEX Nr 50750; z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, opubl. baza prawna LEX Nr 519260 oraz wyroki SN z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, opubl. OSP Nr 3/2003 poz. 36; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, opubl. baza prawna LEX Nr 178635.; z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, opubl. OSNP Nr 1-2/2009 poz. 2 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 grudnia 2007 r., I ACa 209/06, opubl. baza prawna LEX nr 516551 i wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 listopada 2012 r. sygn. I ACa 486/12). Inaczej mówiąc "nierozpoznanie istoty sprawy" oznacza uchybienie procesowe sądu pierwszej instancji polegające na całkowitym zaniechaniu wyjaśnienia istoty lub treści spornego stosunku prawnego przez co rozumie nie wniknięcie w podstawę merytoryczną dochodzonego roszczenia, a w konsekwencji pominięcie tej podstawy przy rozstrzygnięciu sprawy. Oceny, czy Sąd I instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się zaś na podstawie analizy żądań pozwu, stanowisk stron i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia.

Przekładając powyższe na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić, że Sąd Rejonowy odniósł się do meritum sprawy, gdyż roszczenie było dochodzone z weksla i pod takim właśnie kątem było ono analizowane. Wbrew pozorom sytuacja nie jest jednak taka oczywista, a to ze względu na charakter sprawy. Przypomnieć należy, że postępowanie sądowe, w którym Sąd orzeka w oparciu o weksel, niezależnie od trybu postępowania (tryb nakazowy, zwykły), charakteryzuje się pewnymi szczególnymi cechami, bezpośrednio wynikającymi ze specyficznych właściwości zobowiązania wekslowego. Specyfika postępowania nakazowego, w którym Sąd orzeka w oparciu o weksel jest taka, że w pierwszej fazie po wniesieniu pozwu Sąd bada załączony weksel pod względem formalnym i jeżeli badanie to wypadnie pozytywnie tj. nie ujawni się żadna wada prawna weksla, Sąd wydaje nakaz zapłaty. W fazie tej dominuje abstrakcyjność i surowość zobowiązania wekslowego. Przedstawiony do realizacji weksel powinien więc zawierać wszystkie cechy ważności. Weksel nie może nasuwać wątpliwości co do swej prawdziwości i treści. Przedmiotem procesu wekslowego mogą być tylko roszczenia wynikające bezpośrednio z weksla. Druga faza tego postępowania dotyczy sytuacji, gdy pozwany wniesie zarzuty od nakazu zapłaty. Występuje tu mianowicie rygoryzm prawa wekslowego zarówno pod względem formalnym jak i materialnym, wobec czego pozwany dłużnik zobowiązany z weksla, w porównaniu do innych roszczeń majątkowych, ma stosunkowo niewielkie możliwości obrony przed skierowanym przeciwko niemu żądaniem. Rygoryzm materialny przejawia się przede wszystkim w ograniczeniu zarzutów przysługujących dłużnikowi wekslowemu. Dłużnik może podnieść tylko te zarzuty, które przysługują mu na podstawie przepisów prawa wekslowego (art.17 prawa wekslowego), inne zarzuty są niedopuszczalne. W podobny sposób trzeba też zapatrywać się na przypadek rozpoznawania roszczenia wekslowego w trybie zwykłym, zwłaszcza, jeżeli doszło do wydania wyroku zaocznego. Jedyna różnica sprowadza się do tego, że brak jest prekluzji dowodowej (art. 493 k.p.c. dotyczy tylko postępowania nakazowego), wobec czego pozwany dłużnik niekoniecznie musi podejmować obronę już w sprzeciwie od wyroku zaocznego. Tak też zachowała się pozwana, która merytoryczną polemikę ze stroną powodową podjęła w odpowiedzi na pozew, w której zgłosiła zarzuty godzące w byt prawny głównego zobowiązania pożyczkowego oraz zobowiązania wekslowego. Tymczasem Sąd nie odniósł się do uwag i zastrzeżeń pozwanej, co oznacza, że pominięty został jeden z etapów rozważań. Co do zasady zobowiązanie wekslowe jest zobowiązaniem abstrakcyjnym, co oznacza, że nieprawidłowość, nieważność bądź brak przyczyny prawnej tzw. causa nie ma wpływu na ważność zobowiązania wekslowego. Nie ma również wpływu okoliczność, że nie został osiągnięty cel, dla którego wystawiono weksel. Taka regulacja uzasadnia tezę, że zobowiązanie wekslowe jest oderwane od swej podstawy prawnej, stanowiącej gospodarczą przyczynę wystawienia weksla. Abstrakcyjny charakter zobowiązania wekslowego ulega jednak złagodzeniu w przypadku, gdy zapłaty z weksla in blanco dochodzi pierwszy wierzyciel, wówczas dłużnik może przedstawić również zarzuty subiektywne wynikające ze stosunku podstawowego łączącego go z wierzycielem. Jeżeli więc dłużnik zgłasza takie zarzuty, to Sąd zobligowany jest do ich zbadania. Wówczas proces wekslowy rozszerza niejako swoje ramy, gdyż analiza unormowań prawa wekslowego musi być poprzedzona sprawdzeniem okoliczności łączących się ze stosunkiem podstawowym. Pozwana w ogóle zanegowała fakt istnienia stosunku prawnego w postaci umowy pożyczki stwierdzając, że nie zaciągnęła takiego zobowiązania, a doszło do sfalszowania jej podpisu. Pozwana na poparcie swych twierdzeń, wniosowała o przeprowadzenie między innymi dowodu z opinii biegłego grafologa. Wszystkie powyższe okoliczności ewidentnie wymagały więc zbadania, czego jednak Sąd Rejonowy nie uczynił. Niezbędnym było skonstruowanie ustaleń zawierających kluczowe elementy wskazujące na istnienie bądź nieistnienie

pomiędzy stronami określonego stosunku prawnego. Popelnione przez Sąd zaniechanie doprowadziło do tego, że sprawa nie była już rozważana pod kątem materialno – prawnym. W szczególności Sąd nie zbadał, czy strony w ogóle łączyła jakakolwiek więź obligacyjna.

Konkludując stwierdzić należy, iż brak właściwych ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego, a w konsekwencji na ich podstawie brak należytych rozważań prawnych spowodował, iż Sąd ten nie rozpoznał istoty sprawy. Zachodzi bowiem konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego we wskazanym wyżej zakresie, czyli co do kwestii ważności i skuteczności zarówno zobowiązania podstawowego, jak i zobowiązania wekslowego. W takiej zaś sytuacji prowadzenie postępowania przez Sąd odwoławczy i wydanie ewentualnego orzeczenia reformatoryjnego nie jest w świetle przepisów postępowania dopuszczalne, bowiem wymagałoby to ustosunkowania się do kluczowych zagadnień mających znaczenie dla rozpoznania sprawy. Wprawdzie Sąd odwoławczy jest sądem merytorycznym, proceduje bowiem w oparciu o materiał dowodowy zgromadzony przed Sądem Rejonowym jak i może, w oparciu o normę wynikającą z art. 381 k.p.c., kontynuować postępowanie dowodowe, nie oznacza to jednak, iż Sąd Rejonowy zwolniony jest od czynienia własnych ustaleń. Poza tym jasnym jest, że podstawą rozstrzygnięcia nie mogą być niekompletne dowody.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy winien przeprowadzić postępowanie dowodowe nakierowane na ustalenie istnienia bądź nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego. Bieg sprawy będzie determinowany przez stanowisko strony pozwanej, aczkolwiek Sąd musi ocenić i badać zasadność wniosków strony powodowej, która zgłosiła zarzuty dotyczące postępowania dowodowego, czemu dała wyraz w złożonej apelacji. Dopiero tak dokonane ustalenia pozwolą na wydanie w niniejszej sprawie rozstrzygnięcia.

Na marginesie dodać należy, że jeżeli wyniki postępowania skłonią Sąd Rejonowy do analizy roszczenia w kontekście unormowań zawartych w prawie wekslowym, to z uwagi na treść zarzutów strony powodowej zgłoszonych w apelacji, koniecznym jest szczególnie wnikliwa interpretacja art. 38 prawa wekslowego, stanowiącego o powinności przedstawienia weksla do zapłaty, która jednak nie została obostrzona żadnym rygorem.

Wobec powyższego na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. wyrok podlegał uchyleniu, a sprawa została przekazana Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, w tym również rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego (art.108§2 kpc).